

▶▶ La Comunitat Gitana a 2009

Aquest any 2009, de compromisos polítics i situacions amargues, ens permet donar compte, una vegada més, de la complexa situació que viu la comunitat gitana a Espanya i a Europa. Una població que s'estima al nostre país en més de 650.000 persones i a Europa entre 10 i 12 milions, moltes de les quals es troben en un escenari social difícil, de pobresa i exclusió, i que pateixen situacions de discriminació de manera quotidiana.

Mai abans la qüestió gitana havia ocupat tant espai en les agendes Estatals i Europees com fins ara, amb l'objectiu de solucionar aquests reptes. Enfront d'atacs violents i xenòfobs que es van succeir en països com Hongria o Itàlia i que donaven compte de la dificultat d'avançar en temes de convivència, els màxims organismes i personalitats de l'escenari Europeu responien amb declaracions de rebuig contundent.

El propi Comissari Europeu d'Ocupació i Assumptes Socials V. Spidla va exhortar als Estats membre a "garantir la seguretat personal de totes les persones dins del seu territori" i no tancar els ulls a "els problemes reals" als quals s'enfronta la comunitat romaní a Europa. Declaracions de les que es van fer ressò tots els organismes rellevants tant de la Unió com de l'àmbit internacional que van posar de manifest fins a quin punt Europa està disposada a defensar els drets fonamentals, de la igualtat i de la cohesió social proclamats en els Tractats de la Unió Europea.

Potser per això es van generar grans expectatives amb les reunions de la Plataforma Europea per a la Inclusió dels Gitanos i l'acord assolit sobre els 10 Principis Bàsics Comuns que tenen com a meta servir a les institucions de la UE i als Estats membre, així com els països candidats, per dissenyar i implementar polítiques o accions futures per a la inclusió social de les persones gitanes.

Aquest any 2009 també Espanya ha decidit unir els seus esforços a la Dècada per a la Inclusió dels Gitanos 2005-2015, una iniciativa intergovernamental sense precedents que al costat d'organismes internacionals han acordat unir recursos per millorar la situació de la població gitana en 12 Estats amb població gitana significativa.

Un element a destacar també durant aquest any són els problemes que s'han posat de manifest en relació amb les persones gitanes que provenen de països de l'Europa de l'Est, especialment de Romania i Bulgària, que s'han d'enfrontar a les dificultats que troben per ser emigrants i per ser part de la minoria més rebutjada en la major part de les societats Europees.

El significatiu nombre d'iniciatives, declaracions i missatges de suport a la comunitat gitana que viu a Europa no són no obstant això suficients front a la pervivència de les situacions d'exclusió que continuen suportant en els diversos àmbits de la vida. Des de la FSG reconeixem el valor d'aquests compromisos polítics i declaracions, però esperem que els anys venidors ens permetin

veure avenços més efectius en les condicions de vida de les famílies gitanes i en el respecte i suport a la seva identitat cultural.

LA SITUACIÓ A ESPANYA

El context de crisi econòmic-financera (que tanca un període de creixement i expansió molt important de l'economia espanyola, però que no ha beneficiat a tots els ciutadans per igual) està mostrant el seu costat més fosc amb els gitanos i gitanes que en aquests anys havien pogut accedir a una ocupació i millorat significativament la seva situació. Sabem que el denominat model espanyol de treball amb la població gitana, reconegut a nivell europeu com el més inclusiu i que ha afavorit el major avanç en diversos àmbits de la vida de la població gitana es troba avui a prova.

Ens trobem enfront de desafiaments que lamentablement recauran sobre les esquenes de les persones que estan pitjor preparades per a assumir-los, en un context de major necessitat i desprotecció i per això lamentem la decisió del Govern de reduir en dos milions d'euros el pressupost que es dedicava al Programa de Desenvolupament Gitano. No es tracta tan sols del volum d'aquesta retallada (dos terços de la partida) sinó del significat de la mesura i el missatge que es trasllada a les administracions locals i autonòmiques, en el sentit de les accions dirigides a les persones gitanes és una mica del que es pot prescindir o sotmetre a retallades en temps difícils.

Creiem que justament en aquests temps de recessió els poders públics han de fer un esforç per protegir a aquells grups més vulnerables de la nostra societat, evitant que els grans avanços en la integració social assolits per moltes famílies gitanes en aquesta última dècada de

creixement econòmic, s'esvaeixin en uns mesos i que la recessió econòmica es dugui per davant els progressos i els objectius de la cohesió social.

Més enllà dels avanços arribats per la població gitana espanyola, aquesta minoria continua sofrint desigualtat i uns nivells de vida substancialment més baixos que la resta de la població majoritària. Aquestes desigualtats són evidents en el tracte discriminatori que continuen rebent les persones pel seu origen ètnic i en una imatge social carregada de prejudicis. Al mateix temps que un nombre important dels ciutadans d'aquesta minoria continuen tenint un accés restringit als serveis i recursos generalitzats que afecten negativament les seves condicions de vida i la garantia de la igualtat d'oportunitats en terrenys com l'accés a l'ocupació, l'educació de qualitat, l'habitatge o la salut.

L'OCUPACIÓ DE LA POBLACIÓ GITANA EN UN MOMENT DE REPLEGAMENT

Les conseqüències més immediates de la crisi tenen la seva cara més propera en la destrucció d'ocupació en determinats sectors i en la reducció d'oportunitats d'accés a llocs de treball per a aquelles persones que estan més allunyades del mercat laboral. En el cas de la població gitana, les dificultats d'accés a l'ocupació es donen per diversos motius, entre ells, els baixos nivells de formació i la persistència de prejudicis cap a aquesta minoria. Una situació que ha de fer-nos reflexionar sobre les conseqüències que resulten del model de creixement econòmic i social implementat en els últims anys.

Les dades de 2009 mostren que, d'una banda, cada vegada són més els quals s'acosten a les

oficines del programa d'ocupació de la FSG, per a incorporar-se als itineraris d'accés al mercat laboral i, per altra banda, es constata una reducció significativa en els nivells de contractació aconseguits a través de la intermediació dels programes d'ocupació de la nostra entitat.

Sabem que un augment general de l'atur repercuteix directament que un nombre creixent de llars gitanes rebin menys ingressos, i que les necessitats socials faran més paleses les desigualtats dels diversos estrats de la població espanyola i, dintre d'ella, de la comunitat gitana. En aquest context, la FSG entén que s'han de prioritzar les accions que millorin la ocupabilitat de les persones gitanes per a la seva inserció en el mercat laboral per compte aliè, al mateix temps que dóna suport iniciatives d'ocupació protegida i de treball autònom.

A pesar del difícil panorama, els resultats obtinguts per les intervencions en l'àrea de l'ocupació la capacitat d'involucrar recursos i el compromís de les administracions locals, regionals i estatals, així com les empreses, confirmen una vegada més que el programa Acceder és una de les iniciatives d'inclusió més eficaces i estables en el camí de la incorporació al mercat laboral de les persones gitanes.

LA SITUACIÓ DE L'EDUCACIÓ

La població gitana espanyola fa poc més de 30 anys que ha entrat de ple en el sistema educatiu general i, al llarg d'aquest període, s'ha arribat a pràcticament la totalitat de l'escolarització de les nenes i nens gitanos en el primer cicle de l'Educació Obligatoria. No obstant això, aquesta dada tan significativa no allunya l'ombra de l'absentisme, l'abandó primerenc i

el desfasament curricular, especialment en els últims anys de la Primària, que es va agreujant al llarg de l'Educació Secundària Obligatoria de les joves i els joves gitanos.

Aquesta situació d'abandó prematur, que afecta significativament a les opcions de l'alumnat gitano d'obtenir una titulació superior i, en definitiva, a les possibilitats d'accedir a una ocupació de qualitat, ha de ser assumida com un repte per totes les parts implicades: la comunitat educativa, les administracions públiques responsables, les famílies gitanes i els propis nens i nenes gitanes que han d'assumir cadascun la seva part de responsabilitat.

Com així ho entén la FSG, l'any 2009 s'ha engegat el programa Promociona que ha assumit entre els seus objectius més immediats reduir l'abandó escolar prematur i arribar a l'èxit educatiu d'un important nombre d'escolars gitanos en diverses ciutats d'Espanya.

Tampoc hem d'oblidar-nos que la població gitana adulta té un nivell educatiu més baix que la resta de la població espanyola i, en aquest sentit, altres reptes a superar tenen a veure amb que més del 70% de les persones gitanes majors de 16 anys són analfabetes absolutes o funcionals, el que es constata com especialment significatiu en les dones i la població de major edat.

ACCÉS A L'HABITATGE

En l'última dècada l'habitatge ha estat un factor determinant tant per a l'economia del nostre país com per a la inclusió de la població gitana. D'una banda, la construcció ha estat un dels motors de la nostra economia i el sector amb major capacitat de creació d'ocupació el que

va significar per a moltes famílies gitanes un canvi qualitatiu en el seu accés a un habitatge normalitzat i a recursos generals.

L'exclusió social per una banda de la població gitana ha estat clarament reflectida en la seva realitat residencial a través dels anys, on l'habitatge i l'hàbitat tenen un caràcter molt estructurat de cara als processos d'exclusió i d'incorporació social. L'habitatge i les condicions del lloc on residim obren oportunitats d'accedir a altres béns i serveis o, al contrari, poden actuar com una barrera insalvable.

Avui dia podem afirmar que Espanya és el país europeu amb una important població gitana en el qual més s'ha avançat en la integració residencial d'aquesta comunitat. Però no hem d'oblidar, com apunta el Mapa d'Habitatge i Comunitat Gitana de l'any 2008 realitzat per la FSG en col·laboració amb el Ministeri d'Habitatge, que encara un 12% de famílies gitanes habiten en infravivendes i que persisteix un 4% de famílies gitanes que viuen en barraques en el nostre país. L'actuació enfront del xabolisme en aquests anys ha provingut d'iniciatives d'Ajuntaments i alguns Governos autonòmics, iniciatives que no han estat exemptes de reticències i rebutjos per part dels veïns, el que pot implicar com a conseqüència una voluntat política minvada quant a continuar amb aquests processos.

El nou Pla Nacional d'Habitatge 2009- 2012, que aporta instruments per a intervenir sobre barris degradats i el xabolisme, així com per al desenvolupament de lleis autonòmiques sobre habitatge (Catalunya i Andalusia) anuncien oportunitats que s'espera tinguin un impacte en la situació residencial de les famílies en pitjors situacions i que en definitiva deuriem garantir un dret bàsic com és l'habitatge.

ELS DETERMINANTS DE LA SALUT

El context social en el qual les persones neixen i es desenvolupen al llarg de la seva vida influeix de manera molt significativa sobre el seu estat de salut. El fet de pertànyer a un grup ètnic i l'entorn en el qual es viu, són fonamentals per a determinar l'estat de salut de les persones i la seva esperança de vida. Aquestes conclusions són algunes de les publicades en el document *Cap a l'equitat en salut Disminuir les desigualtats en una generació en la comunitat gitana Estudi comparatiu de les Enquestes Nacionals de Salut a població gitana i població general d'Espanya, 2006*.

Aquest informe que es va realitzar en col·laboració amb el Ministeri de Sanitat i Consum, reflecteix que la comunitat gitana és especialment vulnerable a la interacció que els determinants socials tenen sobre la salut de les persones i que els indicadors de salut són significativament pitjors per a la població gitana que per al conjunt de la població. Fins i tot en alguns casos, si es compara amb grups en situació social i econòmica vulnerable, aquest estudi comparatiu destaca que les dones gitanes refereixen un pitjor estat de salut que els homes gitanos i que el conjunt de la població femenina espanyola.

LA DISCRIMINACIÓ EN TEMPS DE CRISI

És impossible obviar l'impacte que la crisi econòmica també està tenint pel que fa a la discriminació i, en particular, en els àmbits de l'ocupació, l'educació i els mitjans de comunicació, encara que no exclusivament, on els casos recollits per la nostra organització han anat creixent al llarg de l'any.

Paradoxalment, enfront de l'increment en el nombre de casos recollits, la major part de les víctimes decideix no denunciar ja sigui motivat perquè no existeixin recursos disponibles per a donar suport a les víctimes o perquè aquestes persones que han estat discriminades en més d'una ocasió saben que a Espanya cap sentència judicial ha inclòs mesures reparatòries a les víctimes discriminades per motius d'origen ètnic.

Destaquem en aquest apartat dues qüestions fonamentals de cara a la igualtat de tracte de la població gitana espanyola. D'una banda, la sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans en la qual es dóna la raó a la vídua gitana Mª Luisa Muñoz en la reclamació de la seva pensió a l'Estat Espanyol. I també, la creació del Consell per a la Promoció de la Igualtat de Tracte i no Discriminació per origen Racial o Ètnic que compleix amb una obligació legal que veníem reclamant des de fa diversos anys i que finalment va veure la llum aquest any. Tenim confiança que aquest òrgan tan important aconseguirà obtenir els recursos necessaris per a dur endavant la seva missió de protegir i donar suport a les víctimes de la discriminació per origen ètnic, impulsar les accions de sensibilització social, la difusió de la legislació antidiscriminatòria entre els agents clau o la realització d'estudis sobre l'extensió i evolució d'aquest fenomen. Així mateix, vam aprofitar per a felicitar i brindar el nostre recolzament en aquesta important tasca que li ha estat encomanada a José Manuel Fresno, anterior Director de la nostra Fundació i que presidirà aquest organisme.

Així mateix, vam celebrar la creació d'un Servei Especial de delictes d'odi i discriminació creat en la Fiscalia de Barcelona.

LA PARTICIPACIÓ SOCIAL I EL RECONeixEMENT DE LA MINORIA GITANA

En l'escenari institucional altre any més adonem de la importància de contar amb dos organismes que estan afermant el seu treball i que constitueixen espais de participació de la població gitana i de treball per a dur endavant canvis significatius en la imatge social de les persones gitanes.

El Consell Estatal del Poble Gitano és l'òrgan consultiu de l'administració pública estatal que crea espais per a la participació de les organitzacions socials gitanes en els àmbits que afecten a l'elaboració i seguiment de les polítiques que es dirigeixen cap a aquesta comunitat. En aquest àmbit vam destacar que en 2009 el Consell ha centrat els seus esforços en el nou Pla d'Acció per al Desenvolupament de la Població Gitana 2010-2012

L'Institut de Cultura Gitana: fundació pública dependent del Ministeri de Cultura que des de la seva creació en l'any 2008 ha vingut a reconèixer tot el patrimoni cultural que ho gitano ha aportat al ser espanyol. L'Institut té com missió la important tasca de recuperar part d'aquest bagatge cultural que s'ha anat tornant invisible a través dels temps i d'aquí la importància dels premis que atorga cada any per a difondre i reconèixer el treball de gitanos i no gitanos que des de diferents disciplines (la pintura, la literatura, la política, la investigació...) han enriquit a la cultura gitana.

Destaquem finalment les iniciatives polítiques i institucionals rellevants en la commemoració del 8 d'abril, **Dia Internacional dels Gitanos**, ocasió que no solament constitueix una celebració cultural, sinó que també significa un avenç en el

reconeixement de la identitat d'aquesta minoria. Es pot recordar les celebracions institucionals en les seus dels Parlaments i Assembles autonòmiques, des del Govern central i les institucions europees, així com de personalitats com Hillary Clinton qui va difondre des del govern dels Estats Units un missatge de suport i reconeixement a la població gitana.

ELS PRINCIPIS BÀSICS COMUNS:

Els Principis bàsics comuns per a la inclusió social dels gitanos que pretenen orientar a les institucions de la UE i als Estats membres a l'hora de dissenyar i aplicar noves polítiques o projectes per a la integració del poble gitano.

1. Polítiques constructives, pragmàtiques i no discriminatòries
2. Centrar-se explícita però no exclusivament en els gitanos
3. Plantejament intercultural
4. Apuntar a la normalitat
5. Consciència de la dimensió del sexe
6. Transmissió de polítiques basades en proves
7. Ús d'instruments comunitaris
8. Participació de les administracions regionals i locals
9. Participació de la societat civil
10. Participació activa dels gitanos

PARTICIPACIÓ DE LA FSG A CATALUNYA

Durant aquest any 2009, la FSG Catalunya ha participat en diversos consells i fòrums de diferents ciutats, així com en activitats que promouen la igualtat d'oportunitats i propostes interculturals:

- Consell Assessor del Pla Integral del Poble Gitano a Catalunya
- Comissions de participació del Pla Integral del Poble Gitano a Catalunya
- Consell Nacional de Dones de Catalunya
- Consell de les Dones de Barcelona
- Consell de les Dones de Sabadell
- Plataforma ECAS (Entitats Catalanes d'Acció Social)
- Consell de la Joventut de Barcelona
- Plataforma Vàlua del Tercer Sector
- Observatori de Drets Humans
- Oficina de NO Discriminació
- Observatori de Drets de la Infància
- Xarxa d'inserció Socio-laboral de Barcelona Activa
- Taula de Violència de gènere de Sabadell